

Il Grischun triling

Occorrenza istorica da la scola chantunala

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **«La scola chantunala a la Halde re-splenda uss en nova glischur»: Uschia entschaveva l'invit als Dis da las portas avertas ils 29 e 30 d'october 2010. Tar las occorrenzas festivas ha ina grupp ord la magistraglia arranschà ina discussiun al podi davart il Grischun triling, manada da Werner Carigiet.**

Lez ha l'emprim preschentà e commentà il «Profil directiv» da la scola, resultat da lungas discussiuns. Il coc sa funda sin duas pitgas che Carigiet ha distinguì cleramain: La trilinguitad ed il pluralissem cultural. Igl è cler che las immigraziuns han introduci culturaz da differents pajais en il Grischun; ins sto mo far endament la cuschina chinaisa, greca u mexicana ch'ins po gustar en nossa chapitala. Ma l'occorrenza ha punctuà che blera glieud da noss chantun n'enconuscha gnanc endretg sias trais culturaz tradiziunalas. Las duas magistras *Sandra Blum* e *Simone Frerick* han rapportà d'in'emna da lavur da lur quartas classas gimnasialas davart il Grischun triling, cun instrucziun matematica per talian, visitas guidadas da la citad veglia da Cuira, dals studios de Radio e Televisiun Rumantscha, da la claustra da Mustér, dal chastè da Riom-Parsonz cun *Giovanni Netzer*, da la scola e scolina trilingua da Beiva euv.

Naschida cun ina lingua, oz cun trais
Fernando Iseppi, decan da la magistraglia

linguistica, ha resumà ils dus tschientaners da la scola chantunala. Ella è naschida 1804, uschè germanofona sco ch'ils «lycées» franzos eran francofons, pia en il spiert centralistic da l'imperatur Napoléon (1769–1821), il tutpusant mediatur da la confederaziun. La costituziun federala da 1848, numond trais linguatgs uffizials, ha muntà in sigl da qualitat per la Svizra, ma nosa scola chantunala è restada monolingua. Pir enturn la fin dal 19avel tschientaner han ins introduci uras per scolars rumantschs u italo-fons, ma senza relevanza per lur notas. Suentar la na-

schientscha da la Lia Rumantscha e da la Pro Grigioni Italiano han ins fatg persenn ch'ina part da la giuventegna era destinada a viver en valladas rumantschas u italo-fonas; ins ha pia dà dapli spazi e relevanza a l'estrucziun en las linguas respectivas. Finalmain han ins introduci 1985 l'estrucziun istorica per talian e 1999 la maturitad bilingua. Iseppi ha punctuà la luschezza da la magistraglia d'instruir en l'unica scola chantunala trilingua da la Svizra.

Ins po tuttina emprender englais

Gianfranco Sala ha fatg endament ils

onns settanta dal tschientaner passà, cur ch'in Grischun rumantsch u italo-fon a Cuira era obligà da sa svergagnar da l'atgna bilinguitad. Oz han classas bilinguas tschiffà ragisch en nossa chapitala. *Chasper Pult*, cun in votum en rumantsch grischun, ha relevà il caracter istoric da l'occorrenza «Grischun triling» ed il grond success da las maturas bilinguas. El ha dentant era punctuà la popularitad da quella cun l'englais en ina gronda part da la Svizra alemana; sia attracziun, cun l'ir dal temp, pudess periclitlar l'existenza da quella cun dus linguatgs svizzers. Carigiet ha lura replitgà ch'ils plis uffants da las scolas primaras (80–90%) possian senz'auter emprender dus linguatgs sper il rumantsch. Questa dumonda han ins tractà era durant la radunanza da delegadas e delegads da la Lia Rumantscha, nua che *Carola Bezola*, magistra a Schlarigna, ed in auter votant engiadinais han explitgà cun forza persuasiva ch'ins possia emprender ils fundaments da l'englais en fitg paucas emnas, ma che quai na saja betg pussaivel cun talian u rumantsch; i han era punctuà che la bilinguitad acquistada en ils emprims onns da scola gidia lur ad emprender in linguatg dapli. Ins sto sa legrar ch'ins po discutir avertain quellas dumondas; la dieta relativa da schaner 2011 en la scola auta pedagogica dat lura occasiun da sa profundar en lezza tematica.

Als dis da las portas avertas a la scola chantunala è la magistraglia sa fatschentada cun la trilinguitad.

FOTO M. HARTMAN